

Akademik Vladimir Ibler
Zagreb

PARIŠKI MIROVNI UGOVOR S ITALIJOM OD 10. VELJAČE 1947.

Sažetak

Autor ukazuje na važnost Deklaracije jugoslavenske Vlade, donesene u povodu potpisivanja Ugovora o miru s Italijom 1947. i Rješenja o prihvaćanju sporazuma sadržanog u Memorandumu o suglasnosti vlada Jugoslavije, SAD-a, Francuske i Velike Britanije o Slobodnome Teritoriju Trsta 1954.

Ključne riječi: Italija, Jugoslavija, Ugovor o miru s Italijom 1947., razgraničenje, Slobodni Teritorij Trsta

Na početku ovoga znanstvenog skupa umjesno je utvrditi da se radi o temi koja, među ostalim, očigledno spada i u sljedeće tri discipline: Međunarodno javno pravo, Međunarodne političke odnose i Diplomatsku povijest.

S gledišta tih triju disciplina valja sažeto utvrditi ono najvažnije.

I.

Za Međunarodno javno pravo Ugovor o miru s Italijom, potpisan u Parizu 10. veljače 1947.¹ (dalje u tekstu: Mirovni ugovor 1947), nedvojbeno je međunarodni ugovor na snazi, koji je registriran u Ujedinjenim narodima² i koji je stupio na snagu 15. rujna 1947.³

Taj ugovor, dakle, spada u suvremeno pozitivno partikularno ugovorno međunarodno pravo. Za Republike Hrvatsku i Sloveniju obvezatnost tog

¹ Vidi "Službeni list FNRJ", br. 74, od 29. 08. 1947; Vertrags-Ploetz, Konferenzen und Verträge, Teil II, Nürnberg 1959., str. 292-293.

² *UN Treaty Series*, Vol. 49, 1950. Integralni tekst Ugovora, sa svih 7 aneksa, otisnut je na francuskom, engleskom, ruskom i talijanskom jeziku.

³ RATIFIKACIJA UGOVORA O MIRU SA ITALIJOM

Ministarstvo vanjskih poslova Republike Francuske svojim pismom od 9. listopada 1947. obavijestilo je Ambasadu Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Parizu da su na dan 15. rujna 1947. položeni ratifikacioni instrumenti Ugovora o miru sa Italijom, zaključenog i potpisanom u Parizu 10. veljače 1947. i to ratifikacioni instrumenti Sjedinjenih Američkih Država, Francuske, Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske, kao i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Ugovora temelji se na normama međunarodnog prava o sukcesiji. Bivša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ, prije FNRJ) bila je *prednik*, a dvije spomenute države su – *sljednice*.

Postoji, međutim, i dokument koji nije integralan dio Mirovnog ugovora 1947., koji ne sadrži međunarodnopravne obaveze nije, dakle, međunarodnopravno relevantan, ali ipak nije bez povijesnog i političkog interesa pa ga, držimo, ovdje valja u cijelosti navesti. Naslov toga dokumenta je “*Deklaracija Vlade FNRJ povodom potpisivanja Mirovnog ugovora s Italijom*”.

Tu je Deklaraciju izaslanstvo FNRJ unijelo u protokol o potpisivanju Mirovnog ugovora s Italijom. Ona glasi:

“Vlada FNRJ sa žaljenjem konstatuje da pri izrađivanju konačnog teksta Mirovnog ugovora s Italijom, iako je Savet ministara inostranih poslova četiri velike sile učinio na svom zasjedanju u Njujorku izvesne pozitivne promene u nacrtu ugovora koji je bio primljen na pariskoj konferenciji – ipak zahtevi i predlozi FNRJ nisu u zadovoljavajućoj meri uzeti u obzir.

To se tiče političkih, vojničkih i ekonomskih klauzula toga mirovnog ugovora, a naročito njegovih teritorijalnih odredaba koje Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji oduzimaju takve jugoslovenske etničke teritorije kao što su Kanalska Dolina, Beneška Slovenija, područje Gorice, Tržića i Trsta i severozapadne Istre. Na taj način FNRJ je stavljena u položaj da mora da potpiše Mirovni ugovor sa Italijom, koji krnji elementarne nacionalne interese njenih naroda i teško pogađa njihova osećanja. Međutim, prisiljena da potpiše taj mirovni ugovor usled upornog nerazumevanja nacionalnih prava i interesa FNRJ od strane jednog dela naših saveznika, a istovremeno duboko zabrinuta za sudbinu našeg naroda koji ostaje van granica Jugoslavije, vlada FNRJ naglašava da njeni narodi preuzimaju na sebe tu tešku žrtvu samo zato, jer u sadašnjem času ni u kom slučaju ne bi hteli da na sebe uzmu odgovornost da uspostavljanju mira među narodima ne doprinesu svoj udeo.

U isto vreme Vlada FNRJ izjavljuje da se narodi Jugoslavije potpisivanjem ovog mirovnog ugovora ne odriču teritorija koje su etnički njihove, a ovim ugovorom ostaju van granica FNRJ, i da i dalje polažu pravo na te teritorije bez obzira na eventu-

Prema tome, ovaj ugovor, obzirom na propis njegovog čl. 90, stupio je na snagu dana 15. rujna 1947.

Ratifikacioni instrument Federativne Narodne Republike Jugoslavije deponiran je 4. rujna 1947. a ratifikacioni instrumenti Italije, Indije i Kanade deponirani su 15. rujna 1947.

Ukaz o ratifikaciji Ugovora o miru sa Italijom od strane Federativne Narodne Republike Jugoslavije objavljen je u “Službenom listu FNRJ” br. 74. od 29. kolovoza 1947. Br. 428781 – Iz Ministarstva vanjskih poslova FNRJ 3. prosinca 1947. (Službeni list FNRJ br. 107 od 17.12. 1947).

*alne etničke promene koje bi nastale u budućnosti, kao posledica tuđeg gospodstva nad tim teritorijama”.*⁴

Taj je tekst svakako karakterističan. Svjedoči o prirodi međudržavnih odnosa, posebno o odnosima između najvećih i najmoćnijih država i onih koje ne spadaju u dovoljno velike i snažne da bi se same mogle zaštititi, a nisu zaštićene ni od neke ili nekih velikih sila.

Iako upravo citirana Deklaracija Vlade bivše FNRJ ništa ne mijenja u pravnim odnosima o kojima se u Mirovnome ugovoru 1947. radi, te je ona međunarodnopravno irelevantna, u daljnjem tijeku međudržavnih političkih odnosa, ovisno o konkretnim promjenama u omjerima snaga postojećih država, ipak može eventualno postati više ili manje realan faktor u međudržavnim političkim procesima koji teku. Zato ni doktrina ni praksa međunarodne politike ne zaboravljaju pravno irelevantne deklaracije. Jer, činjenica da u trenutku svog proglašenja takve deklaracije nisu stvorile ni prava ni obveze ne sprječava da u promijenjenim prilikama i okolnostima budu od izvjesne političke važnosti i težine koju će, možda, i eventualna buduća nova normativna rješenja morati uzeti u obzir.

Ubrzo po stupanju Mirovnog ugovora 1947. na snagu (15. rujna 1947.) postalo je, zapravo, svima zainteresiranim jasno da se odredbe koje se odnose na Slobodni Teritorij Trsta (STT) neće moći ostvariti. Jednostavno, ne postoji i neće se moći stvoriti neophodna potrebna politička volja država o kojima se radi – Italija i bivša Jugoslavija – da prihvate i do kraja potpuno i korektno poduzmu i učine sve potrebno da bi novi *sui generis* međunarodnopravni subjekt, Slobodni Teritorij Trsta, nastao i funkcionirao u skladu s odredbama Mirovnog ugovora 1947.

I velike su sile (Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Sovjetski Savez) također uvidjele da neće biti moguće ostvariti zamisao o ustanovljenju STT-a, iako su one same takvo rješenje i odgovarajuće odredbe Mirovnog ugovora 1947. stipulirale i usvojile. Taj je Ugovor zaista školski primjer nedovoljno proučene i neuspjele diplomatske aktivnosti država pobjednica u Drugome svjetskom ratu. U svakom slučaju to vrijedi za pokušaj stvaranja STT-a, za Odjeljak III., čl. 21. i čl. 22., te za priloge VI., VII., IX. i X. Mirovnog ugovora 1947. koji se tiču STT-a.

Negativan stav prema STT-u, nakon višegodišnjeg mučnog pregovaranja i međusobnog optuživanja, prihvatile su sve države stranke Mirovnog ugovora 1947., njih 21, ili mu se, one nedovoljno zainteresirane, dakle, sve osim velikih sila te bivše Jugoslavije i Italije, barem nisu protivile.

⁴ “Jugoslovenska revija za međunarodno pravo”, br. 3, Beograd 1954., str. 144; “Borba”, br. 36, Beograd, 11. veljače 1947.

Dugotrajnost pregovaranja koje je konačno dovelo do Memoranduma o suglasnosti odraz je postojećih odnosa među državama koje su u Drugome svjetskom ratu sudjelovale kao saveznice, kao dijelovi antihitlerovske koalicije. O tim je odnosima, razumije se, mnogo pisano i mnogo toga istraženo i poznato te o tome ovdje nije riječ. Međutim, ipak je neophodno barem spomenuti da je savezništvo između država članica antihitlerovske koalicije, dakle između zapadnih europskih država, SAD-a i Sovjetskoga Saveza protiv Njemačke, Italije, Japana i njihovih saveznika, jedva izdržalo do kraja Drugoga svjetskog rata. Naime, gotovo odmah po prekidu borbe i nakon kapitulacije neprijatelja došlo je do trajne krize tada već, u stvari, bivših saveznika, počeo je hladni rat između njih te sve jasnije formiranje bipolarnog sustava međudržavne zajednice. Kakav stav u toj konstelaciji trebaju zauzeti SAD i Velika Britanija, velike sile koje trebaju riješiti suprotstavljene zahtjeve Italije i bivše Jugoslavije? Trebaju li stati na stranu Italije, koja spada u zapadni europski antikomunistički svijet, ili na stranu bivše Jugoslavije u kojoj je na vlasti Titov režim? A taj režim postavlja zahtjev za svojim, etnički pravednim granicama, što znači nešto zapadnije od «željezne zavjese» (odgovor na to pitanje dalje se komplicira, jer se u Jugoslaviji javila neposlušnost prema dominaciji Sovjetskog Saveza i već je došlo do dalekosežnih promjena). Isključenje Jugoslavije iz «lagera» dovelo je do prve napukline u njegovoj navodnoj monolitnosti. Ako bi to, možda, bio početak jednog razvoja koji odgovara politici zapadnih sila, ne bi li bilo oportuno pokazati više razumijevanja za zahtjeve bivše Jugoslavije? No, što ako Moskvi uspije obraniti i učvrstiti monolitnost lagera do koje joj je toliko stalo? Takva i slična pitanja postavljaju se u svezi s pitanjima likvidacije STT-a. Ovdje se dotiču samo stoga da se pokušaju naslutiti dileme zapadnih sila u tom razdoblju, između 1947. i 1954. No, znamo da su zapadne sile ipak bile znatno naklonjenije Italiji te se dalje u to pitanje ne upuštamo. Vjerojatno bi Italija još bolje prošla da stav bivše Jugoslavije nije bio tako odlučan.

Napokon, 5. listopada 1954. teško postignuti sporazum u Londonu ipak biva parafiran. Na snagu odmah stupa Memorandum o suglasnosti između vlada FNRJ, Republike Italije, SAD-a i Velike Britanije o Slobodnom Teritoriju Trsta. Time je izvršena «izmjena» Mirovnog ugovora 1947. Najkraće rečeno, likvidiran je STT.⁵

Najvažniji i najsazetije izraženi sadržaj, od interesa za najšire slojeve pučanstva u bivšoj Jugoslaviji, a pogotovo za Slovence i Hrvate, bio je u tome što je likvidacija STT-a dovela do uvećanja državnih područja tadanjih socijalističkih republika Slovenije i Hrvatske. Oficijelna reakcija Vlade FNRJ na

⁵ Iz razmjene nota SAD-a i Velike Britanije jasno proizlazi da su te dvije države htjele «izmijeniti» odredbe Ugovora 1947. i bez suglasnosti s Vladom FNRJ.

Memorandum vidljiva je iz Rješenja Izvršnoga vijeća od 7. listopada 1954., koje glasi:

“RJEŠENJE

O PRIHVAĆANJU SPORAZUMA SADRŽANOG U MEMORANDUMU O SUGLASNOSTI IZMEĐU VLADA FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE, REPUBLIKE ITALIJE, SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA I UJEDINJENE KRALJEVINE O SLOBODNOM TERITORIJU TRSTA

Izražavajući zadovoljstvo što je pregovorima postignut sporazum sadržan u Memorandumu o suglasnosti između vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Republike Italije, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjene Kraljevine o Slobodnom Teritoriju Trsta,

- *smatrajući da taj sporazum u današnjim međunarodnim odnosima predstavlja odgovarajuće ostvarenje opravdanih prava naroda Jugoslavije i njihovih vjekovnih težnja za oslobođenje i ujedinjenje,*
- *konstatirajući sa žaljenjem da je jedan dio naših sunarodnika još uvijek ostao izvan granice Federativne Narodne Republike Jugoslavije,*
- *smatrajući da i pored toga postignuti sporazum predstavlja krupan doprinos svjetskom miru i međunarodnoj suradnji,*

Savezno izvršno vijeće, na temelju čl. 79. toč. 1. u vezi sa čl. 9. st. 1. alineja 3 Ustavnog zakona,

riješilo je

1. Prihvaća se sporazum sadržan u Memorandumu o suglasnosti između vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Republike Italije, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjene Kraljevine o Slobodnom Teritoriju Trsta, postignut u Londonu 5. listopada 1954., zajedno s aneksima i pismima njemu priključenim.

2. Danom kad u smislu točke 2 Memoranduma budu provedeni granični ispravci u njemu predviđeni, a po prestanku rada Vojne uprave JNA Jugoslavenske zone STT, uvodi se civilna uprava Federativne Narodne Republike Jugoslavije na teritoriju na koji se po ovom sporazumu proširuje civilna uprava Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

3. Civilnu upravu na teritoriju označenom u točki 2. ovog rješenja vršit će narodni odbori općina, gradskih općina i kotara, kao i u okviru svojih prava i dužnosti republički savezni organi.

Na području kotara Kopar kao i na području dosadašnje Zone A Slobodnog Teritorija Trsta na koje se proširuje civilna uprava Federativne Narodne Republike Ju-

goslavije, prava i dužnosti republičkih organa vršit će odgovarajući organi vlasti Narodne Republike Slovenije, a na području kotara Buje – odgovarajući organi Narodne Republike Hrvatske”.

R. p. br. 411

Beograd, 7. listopada 1954.

Savezno izvoršno vijeće⁶

S gledišta međunarodnog prava i međunarodnih odnosa o Mirovnom ugovoru 1947. valja zaključno jasno istaknuti da je taj Ugovor stupanjem na snagu Memoranduma o suglasnosti iz 1954. godine zaista “izmijenjen” te da je ta “izmjena”, ukidanjem STT-a, uvećala područja bivših socijalističkih republika Slovenije i Hrvatske u bivšoj FNRJ. No, time još uvijek nije u potpunosti bilo udovoljeno opravdanim zahtjevima Slovenije, koji se i dalje temelje na etničkom sastavu stanovništva u dotičnim prostorima.

Stoji također i to da namjere i pokušaji velikih sila, SAD-a i Velike Britanije, da se “izmjene” Mirovnog ugovora 1947. izvrše još više u korist zahtjeva Italije, nisu uspjele. Memorandumom 1954. te namjere nisu ostvarene. Italiji nije pripalo cijelo područje bivšeg STT-a. Taj neuspjeh zapadnih sila, odnosno uspjeh bivše FNRJ, bar se dijelom ima pripisati ne samo dokazano opravdanim tvrdnjama i argumentima, nego i odlučnom stavu Vlade bivše FNRJ.

Summary

Paris Peace Treaty with Italy Signed on 10 February 1947

The author emphasises the importance of the Declaration of the Yugoslav government issued on the occasion of the signing of the Treaty of Peace with Italy in 1947. He also stresses the importance of the Resolution concerning the acceptance of the Treaty incorporated within the Memorandum on the consensus of the governments of Yugoslavia, USA, France and Great Britain over the issue of the Free Territory of Trieste.

Keywords: Italy, Yugoslavia, Treaty of Peace with Italy from 1947, delimitation, Free Territory of Trieste

⁶ Vidi “Službeni list FNRJ”, br. 43, god. 1954.